

KORMÁNYON A RADIKÁLIS JOBBOLDAL?

A Jobbik ígéretei a magyarországi törvényalkotásban (2010–2014)

Böcskei Balázs

(MTA TK Politikatudományi Intézet)

Molnár Csaba*

(MTA TK Politikatudományi Intézet)

ÖSSZEFOGLALÓ

A 2010-es kormányváltás óta a magyarországi nyilvánosság visszatérő toposza, hogy a minősített többséggel kormányra került Fidesz–KDNP az ellenzéki Jobbik Magyarországért Mozgalom programját ülteti át a gyakorlatba. Kutatásunk a két párt választási programjait tekintve megvizsgálja, hogy melyikük tematikája hasonlít jobban a 2010–2014 közötti törvényalkotási napirendre, valamint hogy milyen stratégiát alkalmazott a Fidesz a Jobbik legfontosabb választási ígéreteivel szemben. Megállapításaink értelmében a Jobbik programjának tematikája jobban emlékeztet a második Orbán-kormány törvényhozási tematikájára, mint a Fideszé. A törvényhozás által dominált minősített többség jellemzően alkalmazkodó stratégiát vett fel a radikális ellenzékkel szemben, így fenntartásokkal kezelendő az a közvélekedésben széles körben elterjedt állítás, amely szerint a Fidesz a Jobbik számára fontos ügyekben az utóbbi programját valósítja meg. A Jobbik által kiemelt ügyekben a minősített többség bár a tizennyolc főtémakörből kilenc esetben az alkalmazkodás stratégiáját választotta, ebből három esetben már eleve a Fidesz–KDNP által is fontosnak tekintett ügyekről, míg további öt esetben, a világnézeti hasonlóságból fakadó együttállásokról beszélhetünk. A további egy eset általános kormányzati stratégiai célnak tekinthető.

Kulcsszavak: Fidesz-KDNP ■ Jobbik ■ ígéretkutatás ■
Hungarian Comparative Agendas Project

A 2009-es EP-választáson elért sikereit követően a magyarországi nyilvánosságban rendszeresen jelentek meg megalapozatlan értelmezések a Jobbik Magyarországért Mozgalom és a kormányzó Fidesz viszonyával kapcsolatban. A párt felemelkedésekor a Jobbikra vonatkozó általános kijelentések leginkább

* A tanulmány elkészítését az OTKA „A közpolitika dinamikája Magyarországon” (CAP) című projektje támogatta (ÁJP-K-109303, projektvezető: Boda Zsolt; bővebb információ, illetve a felhasznált adatbázisok és kódkönyvek megtalálhatók a projekt honlapján: cap.tk.mta.hu). Az adatbázis kialakításához nyújtott segítségért köszönettel tartozunk a CAP magyar kutatócsoport munkatársainak. Köszönjük Ana Belchiornak, Sebők Miklósnak, valamint az MTA TK PTI-ben rendezett vitákon résztvevőknek, a CAP 2016. évi genfi konferenciája résztvevőinek, illetve anonim bírálóinknak a hasznos megjegyzéseiket. A fennmaradó hibákért kizárólag a szerzők felelősek.

annak mentén fogalmazódtak meg, hogy a jobbikos szavazók korábbi pártkötdését alapul véve az MSZP összeomlása vagy a Fidesz radikalizálódó retorikája tehető-e felelőssé a párt megerősödéséért. Ez utóbbi terén fordulat leginkább, Karácsony Gergely és Róna Dániel 2010-ben publikálásra került tanulmányával következett be (Karácsony–Róna, 2010), amelyben megállapították, hogy a Jobbik felemelkedésének háttérét a választók motivációiban a társadalmi jellemzők, attitűdök és a pártválasztás közötti kapcsolat, valamint a kínálati oldal és a politikai napirend ismeretének együttes vizsgálatában kell keresni.

Evidenciaként megfogalmazódott politikai elemzői és újságírói értelmezések született annak kapcsán is, hogy egyrészt 2010-ben a Fidesz és a Jobbik választási programja között tartalmi és ideológiai egyezések álltak fenn, másrészt, hogy a Jobbik választási programjában kifejtett, a párt számára fontos ígéretek 2010-et követően törvényerőre is emelkednek, azaz a Fidesz megvalósítja azokat. Tanulmányunkkal ahhoz a magyarázó folyamathoz kívánunk hozzájárulni, amely arra a kérdésre keresi a választ, hogy igaz-e tehát az a közvélekedésben széles körben elterjedt állítás, amely szerint a Fidesz a Jobbik számára fontos ügyekben az utóbbi programját valósítja meg. Másképpen megfogalmazva: a Jobbik választási programja alapján meghatározott közpolitikai profilja és a 2010–2014 közötti, törvényalkotásra vonatkozó adatok tükrében arra a kérdésre keressük a választ, hogy az első választott országgyűlési képvisellel rendelkező ciklusában a Jobbik kiemelt ügyeire vonatkozó kezdeményezései formáltak-e, és ha igen, milyen esetekben a törvényhozási folyamatot.

A hazai politikatudományban is teret nyert ígératkutatási munkák kiindulási pontjait általában az adott vizsgált párt választási programja képezi. Tovább mélyítve az ez irányú kutatásokat, a programokat ki lehet egészíteni más, a közpolitikai program megjelenítésére alkalmas felületekkel és megjelenésekkel is. Ezek közé sorolhatjuk a különböző médiaszerepléseket, kampányrendezvényeket, politikusi beszédeket vagy a választási szórólapokat és egyéb kiadványokat is. Később ismertetett módszertani okokból ez utóbbiak vizsgálatától azonban el kell tekintenünk. A fent megfogalmazott kérdés megválaszolásához a fókuszba a Jobbik *„Radikális változás”*, valamint a Fidesz *„Nemzeti ügyek politikája”* című programja került, valamint előbbieknél a 2010–14-es országgyűlési ciklusban elfogadott törvényekkel való kapcsolata. Tanulmányunkban a Comparative Agendas Project (a továbbiakban CAP) magyar adatbázisait (a projektről lásd Boda–Sebők, 2015), valamint a két választási program általunk elvégzett kódolását használtuk fel.

A bevezetőt követően a radikális jobboldal hatásának különböző elméleti megközelítéseivel folytatjuk – érintve a kormányzati szakpolitikákra vonatkozó hatások szakirodalmát is. Ezeket nem a teljesség igényével tekintjük át, hanem a tanulmány témája felől megközelítve döntöttük a választott elméleti irányok ismertetése, a Jobbik és a kutatási kérdés kapcsán is megfigyelhető érvényességek mellett. Kutatásunk módszertanának bemutatását megelőzően a

téma hazai feldolgozásának előzményeit ismertetjük, majd pedig a módszertani részt követően a Hungarian Comparative Agendas Project (CAP) adatbázisa révén előálló eredményeket közöljük, megválaszolva azzal tanulmányunk kutatási kérdését.

Előzetesen megállapíthatjuk, hogy nem nyert megerősítést az a politikai publicisztikában széles körben elterjedt közvélekedés, amely szerint a Fidesz a Jobbik számára fontos ügyekben az utóbbi programját valósítja meg. A Jobbik által kiemelt ügyekben a törvényhozás által dominált minősített többség a tizennyolc főtémakörből kilenc esetben az alkalmazkodás stratégiáját választotta – köztük négy említésre került a Fidesz–KDNP dokumentumában is –, illetve a kilenc elutasított kiemelt ígéret között három olyat is beazonosítottunk, amelyek a kormányzó párt programjában is szerepel.

ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEK A RADIKÁLIS JOBBOLDAL FELEMELKEDÉSÉRE

A radikális jobboldali pártok megerősödésének okait a keresleti és a kínálati megközelítés eltérő módon kíséri meg leírni. A szakirodalom kínálati oldalra vonatkozó magyarázatának egy kurrens iránya a vezérközpontúság, amely a radikális pártok belső hierarchikus felépítését és politikájuk ennek megfelelő megjelenítését hangsúlyozza. E szerint a sajátos szubkulturális politikai szocializáció és annak jegyében történő politikusi rekrutáció, továbbá a karizma által legitimált erős pártkohézió, és a felülről lefele irányuló döntéshozatal a sikerességhez szükséges hatékony pártműködést eredményezhet (Bos–van der Burg–de Vreese, 2011; de Lange–Art, 2011). A média szerepe (Ellinas, 2010), a későbbiekben pedig az internetalapú politika megerősödése és annak kihasználása (Róna–Sörös, 2012) szintén szerepet játszhat a radikális jobboldali pártok támogatottságának felfutásában. A kínálati magyarázatokon belül ismertté vált távolsági modell egy-egy radikális párt felemelkedését a többi párt pozíciójának függvényében vizsgálja. Róna Dániel részletesen tárgyalta a térmódel Jobbikra történő alkalmazási relevanciáját és a térmódel alaplogikája kapcsán folytatott vitát. Erre vonatkozólag és témánkat tekintve az az álláspont említen dő meg, amely szerint egy jobboldali vezető párt a radikális jobboldali párt erősödését azáltal készíti elő, hogy elmozdul a politikai mező széle felé, legitimálja annak álláspontjait, utóbbi támogatóit mobilizálja, majd további és nagyobb haszon (támogatottság) érdekében ismét a centrum felé mozdul vissza (Róna, 2016: 88.). Kutatásunk esetében a Jobbik egyes témáinak, javaslatainak figyelembevétele, az azokra történő kezdeményező reagálás erősíti ezen álláspont relevanciáját, bár nem célunk ennek bizonyítása.

A keresleti modell hagyományosan a társadalmi-, demográfiai- és attitűdváltozók, továbbá a pártpreferencia szoros kapcsolatából indul ki (Krekó–Ju-

hász–Molnár, 2011). Ugyanakkor Róna Dánielhez hasonlóan a Jobbik megerősödése kapcsán sem tartjuk elégséges magyarázó elvnek a külső makrotényezőket, a párt számára kedvező gazdasági-társadalmi folyamatok meglétét (Róna, 2016), ugyanis bizonyos témák napirendszerű kiemelkedése is előfeltétele volt a Jobbik megerősödésének.

Az ügybirtoklás (*issue-ownership*) koncepciója abból indul ki, hogy a pártok magukhoz rendelnek bizonyos témákat, amelyeknek a birtoklása, prioritizálása az elsődleges feltétele a sikerességnek. Ennek alapján ugyanis a választók úgy döntenek a különböző pártok mellett, hogy azok az adott szakpolitikai kérdés, probléma kezelésére mennyire mutatkoznak kompetensnek. E modellben a pártok arra törekednek, hogy az általuk így „saját kompetenciává” tett téma mentén mobilizálják potenciális választóikat, annak fontosságát erősítve az állampolgári gondolkodásban, a többi témát, amelyben kevésbé bizonyulnak kompetensnek, háttérbe szorítják (Klüver–Sagarzazu, 2015). Ebben az esetben tehát a választás az adott téma legkompetensebb kezelője melletti döntést jelenti, és amennyiben a Jobbik „cigánybűnözéshez”, a közbiztonság tematikájához való kapcsolatára gondolunk, akkor e mentén is megközelíthető lenne a Jobbik felemelkedésének magyarázata.

Szemben az előbbi felülről lefele történő témakijelöléssel, a „hullám meglovaglása”-modell (*riding the wave*) abból indul ki, hogy a pártok eleve azokat a témákat prioritizálják, amelyek a választókat leginkább foglalkoztatják, azaz valójában utóbbiak jelölik ki alulról kiindulva az ügyeket. A választások megnyerésére így leginkább azoknak van esélyük, akik az így meghatározott témák birtokosai (Ansolabehere–Iyengar, 1994; Klüver–Sagarzazu, 2015). Hozzá kell tenni, hogy a koncepcióból következőleg leginkább azok a pártok bizonyulnak sikeresnek, amelyeknek a jelöltjei közvetlen, informált, reagáló és az ügyeket felkaroló képben tűnnek fel a választók előtt. Utóbbiak körében az a percepció alakul ki a pártokról, hogy az valós és fontos, őket érintő kérdéssel foglalkozik, az állampolgárokat foglalkoztató közpolitikai prioritásokra kíván reagálni, s már a radikális pártok képesek is így megjeleníteni magukat (Griffith–Glennie, 2014).

Bár a fenti elméleti megközelítések külön-külön is magyarázhatják egy-egy radikális párt felemelkedését, esetünkben és a kutatási kérdés megválaszolásához a fősodró (*mainstream*) és rétegpárt (*niche party*) megkülönböztetést és abból kiinduló elméleti keretet tekintjük alkalmazhatónak. A vizsgált kérdéskör szempontjából a későbbiekben tehát a fősodró (Fidesz), illetve a rétegpárt (Jobbik) rivalizálásának elméleti keretét használjuk, és a kutatási kérdés megválaszolásához, a Jobbik, valamint a törvényalkotást kétharmados minősített többség által domináló viszonyát tekintjük. Ez utóbbi annyit jelent, hogy lényegében véve egy olyan sajátos hatalomtechnikai- és gyakorlási mód alakult ki a kétharmados felhatalmazás révén (Körösenyi, 2015: 410.), amelynek során a törvényalkotás teljes egészében a Fidesz–KDNP akaratát tükrözi.

A fősodró és rétegpárt elméleti megközelítés is abból indul ki, hogy a pártok nem egymástól függetlenül karolnak fel ügyeket és témákat, pozíciójukat ideológiai álláspontjuk és stratégiai kalkulációjuk egyaránt meghatározza. A többi párthoz való viszonyuk nem csak azáltal vizsgálható, hogy a pártrendszeren belül milyen mozgásokkal élnek, hanem hogy mely témákat tartanak fontosnak és kevésbé fontosnak, hogyan változtatják ezek egymás közötti hangsúlyát (Rovny–Edward, 2012: 58–59.). A tanulmányunkban a Jobbikra, mint rétegpártra úgy tekintünk, mint amely dominálja a törvényhozással való kapcsolatát ígéreteinek megjelenésével, miközben minősített többsége révén a kormányzó párt uralja lényegében az Országgyűlést.

A szakirodalomban számos definíciót használnak a rétegpártokra, de széles konszenzus van azt illetően, hogy ügy- és témaválasztásuk az egyik döntő ismérvük. Jan Rovny és Erica E. Edwards olyan, a korábbi párttípusoktól eltérő új típusú formációként írják le őket, amelyek olyan speciális témá(ka)t karolnak fel, amelyeket a többi párt került vagy éppen kevésbé érintett, és e témák mentén potenciális szavazótábor is mobilizálható (Rovny–Edward, 2012: 60.). Lawrence Ezrow szerint azok a rétegpártok sikereesebbek, amelyek nem mérsékelt vagy centrista pozíciót vesznek fel, hanem kihúzódnak a jobb- vagy baloldali pólusra (Ezrow, 2008). Rovny és Edwards hangsúlyozzák, hogy a rétegpártoknak célszerű olyan témákat felkarolniuk, amelyek tekintetében a többi párt eleve nem rendelkezik stabil és ismert állásponttal, illetve érdeklődéssel, vagy éppenséggel megosztottak párton belül az adott témát érintő vélemények (Rovny–Edward, 2012: 61.).

Bonnie M. Meguid szerint a rétegpártok jellemzői közé tartoznak, hogy egyrészt nem a klasszikus törésvonalak mentén szerveződnek, jelen esetben nem osztályorientáltak. Az általa példaként említett radikális jobboldali pártok az 1980-as és 1990-es években, illetve az 1970-es éveket követően a zöld formációk mindegyike olyan témát hoztak be a politikai napirendre, amelyek korábban, a hagyományos törésvonalak mentén szerveződő pártok esetében, tartalmi szinten nem voltak kezelve (előbbieket a bevándorlás és a társadalmi integráció, míg utóbbiak a környezetvédelem és az atomenergia kérdését). Másodrészt ennek következtében a fősodró pártok szavazótáborába is benyúlnak témáikkal, keresztül vágthatják annak táborát. Harmadrészt limitálják azon témákat és ügyeket, amelyek számukra fontosak, azaz nem minden szakpolitikai területen kívánnak javaslatot tenni. Idővel ezen pártok tematikai gazdagsága nőhet, ennek ellenére Meguid szerint a választók számára azok továbbra is inkább „egytemájú” (*single issue*) szerveződésnek tűnnek (Meguid, 2005). Míg Thomas M. Meyer és Bernhard Miller minimumdefinícióként a rétegpártot úgy írja le, mint olyan formáció, amely olyan közpolitikai területre fókuszál, amelyet vetélytársai elhanyagolnak (Meyer–Miller, 2015: 260.), addig Markus Wagner hangsúlyozza, hogy ezek a pártok általában a nem gazdasági témák-

ra összpontosítanak, azokon belül is egy piaci részként szolgálót karolnak fel (Wagner, 2011: 847).

A Jobbik induló pozíciója, a fenti meghatározások tekintetében rétegpártnak tekinthető, ugyanis felfutásakor olyan politikai témával jelentkezett, amelyet ő vezetett be először a politikai napirendre – ez volt a közbiztonság kérdése.¹ Hangsúlyozni kell azonban, hogy a fentiekből nem következik az, hogy a rétegpárt egytémás formáció lenne, viszont a Jobbik felemelkedésének példája (Karácsony–Róna, 2010) bizonyítja a rétegpártiságnak azon jellemzőit, hogy ezt a párttípust kevésbé a gazdasági témák prioritizálása jellemzi, egyúttal az osztályhatárokat és a tradicionális törésvonalakat átmetsző üggyel bírhat (Meguid, 2005; Wagner, 2011). Idővel a Jobbik is bővítette témáit, és mint a későbbiekben látni fogjuk a 2010-es országgyűlési választás esetében a lehető legrészletesebb, lényegében minden szakpolitikai területre kiterjedő ígéretcsoaggal élt elő – felemelkedése mégis a közbiztonság, illetve azzal kapcsolatban a cigányság kérdésének politikai napirendre emelésének köszönhető.²

A fősodró pártok három stratégiai úton közelíthetnek a rétegpárthoz: a versengő hozzáállás (*adversial strategy*) jegyében előbbiek nem sajátítják ki utóbbi témáját, hanem reagálnak rá, és abban önálló, más álláspontot vázolnak fel. Ha a fősodró párt az alkalmazkodás stratégiáját (*accommodative strategy*) választja, abban az esetben a téma kisajátítására törekszik, kísérletet tesz a „témamarblásra”, hasonló álláspontot vesz fel. A következmények áttekintése esetünkben nem vizsgált, de ezen stratégia eredményezheti azt, hogy a „bevett” párt sikerrel ássa alá a rétegpárt különlegességét, megkülönböztetett jellegét, és témamarblásával csökkentheti utóbbi párt népszerűségét. Ezzel szemben az elutasító magatartás (*dismissive strategy*) jegyében eljáró fősodró párt egyáltalán nem reagál a(z új) témára, negligálja azt (Meguid 2005; de Wardt 2015). Tanulmányunkban a Jobbik – mint rétegpárt – választási programjának legfontosabb közpolitikai ígéreteit tekintjük át, és az azokra adott törvényalkotási válaszokat kíséreljük meg elhelyezni a három stratégia valamelyikébe, amelyben a fősodor szerepét a törvényalkotást kétharmados, Fidesz–KDNP minősített többség tölti be.³

A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI

A radikális jobboldali pártok hatásainak fenti kutatási módjai mellett nem előzmény nélküli a nemzeti CAP-adatbázisok felhasználása sem. A Jobbiknál összehasonlíthatatlanul radikálisabb, kimondottan szélsőjobboldali Arany Hajnalnak a többi görög pártra gyakorolt hatásának a párt legfontosabb témái kapcsán elvégzett vizsgálatakor arra jutottak, hogy a gazdasági kérdéseken túl (amelyeknek a prioritását nem lehet elvonatkoztatni a vizsgálattal egy időben zajló görög válságtól) a radikális jobboldal egyéb témái nem befolyásolták a

többi párt aktuális profilját (Halikiopoulou–Nanou–Vasilopoulou, 2015). Többek között egy másik elméleti keret választása, továbbá a magyarországi specialitások miatt a Jobbikkal kapcsolatban más eredménnyel és hatásmechanizmussal számolunk.

Magyarországon a Jobbik hatásának vizsgálata nem példa nélküli. Róna Dániel a kormányzati intézkedésekre gyakorolt hatás alatt határozottan annak irányát és törekvését, nem pedig annak konkrét minőségét értette. A kormányzati irányok legfőbb indikátorának a törvények és törvényjavaslatok számát tekintette, emellett a jogalkotó filozófiája megvilágításának szándékával az előterjesztések indoklására és a törvények preambuluma is fókuszált. Róna megállapításai szerint jelentősen nőtt a közbiztonságra vonatkozó törvények száma, mégpedig szigorúbb és rendpártibb irányba alakulva (Róna, 2016: 205.). A közoktatás átalakítására vonatkozó törvények és a büntetőtörvény dimenziójában Róna szintén a Jobbik programjával összecsengő intézkedések megvalósulásáról ír, hangsúlyozva, hogy a hatás tekintetében pontos oksági viszonyt nem lehet megállapítani (Róna, 2016: 209.). Róna nem csak adaptációs stratégiákat, hanem ellenlépéseket is beazonosít, mint amikor például a Fidesz a választási törvény országgyűlési vitájában a Jobbik iskolázottsági cenzusra vonatkozó javaslatát bírálta. A radikálisok hatását a többi párt esetében is vizsgálta Róna, mégpedig a cigányság és a közbiztonság kérdésének megítélése kapcsán. Megállapítása szerint 2010-et követően a radikálisok pozíciójához viszonyítva az MSZP esetében alkalmazkodási stratégiát, az LMP esetében a Jobbikkal ellenkező álláspontot azonosít be.

A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Bár a Jobbik első mandátumát 2004-ben, Körömi Attila Fidesz-frakcióból való kilépésével nyerte el, első választott képviselői csak 2010-ben jutottak be az Országgyűlésbe. A 2006 és 2010 közötti időszakban képviselet híján (illetve a 2009-es EP-választások után korlátozott képviselettel) kevés lehetőségük volt álláspontjuk és javaslataik törvényhozásban való megjelenítésére, 2010 után viszont az egyik legaktívabb, háromezernél is több irományt benyújtó frakcióvá váltak. Az alábbiakban vizsgálatunk erre, a 2010–2014 közötti országgyűlési ciklusra irányul.

Egy párt üzeneteit számtalan eszköz segítségével megfogalmazhatja, ám közpolitikai profiljának teljesebb körű áttekintését általában a párt választási programja nyújtja, és 2009 óta a Jobbik minden megmérettetésre egy meglehetősen részletes tervezetet készített. Ismert, hogy a választási programoknak vannak korlátai: nem folytonosak, csak a rendszeres időközönként sorra kerülő választásokra készülnek el, így nem reagálhatnak azonnal a politika újabb fejleményeire. Ezen hiányosság kiküszöbölésére a Jobbik más napirend-for-

málási eszközeit is meg lehetne vizsgálnunk, amelyre többféle lehetőségünk is van. A Jobbik médiahátországa rendelkezik országos terjesztésű hetilappal (Barikád), azonban sem televízió-, sem rádióadó, sem napilap nincs a birtokukban. További kutatási nehézséget jelent az is, hogy a párt médiahátországnak szerkezete az összehasonlítást ellehetetlenítő mértékben eltér minden más pártétól, így annak vizsgálatától el kell tekintenünk. A ciklusok közben egy párt kommunikációjának fontos elemét alkothatják az általa szervezett tüntetések. A Jobbik gyakran nyúl ehhez a politikai eszközhöz, azonban vizsgálatuk komoly módszertani problémákat vet fel (például, hogy milyen alapon válasszuk ki a vizsgált tüntetéseket, és hogy jussunk hozzá az ott elhangzott beszédekhez), ráadásul azok nem alkalmasak összetett üzenetek átadására.

Egy ilyen aktív párt vizsgálatának jó módja lehet a parlamenti tevékenységének elemzése. Ugyanakkor felmerülhet, hogy az, mennyiben önálló, és mennyiben más pártok tevékenységére, esetleg a politikai pártoktól függetlenül bekövetkező eseményekre reagálnak. Szintén problémát jelent a pártprogrammal való összevethetőség problémája, illetve a közpolitikai tartalommal nem rendelkező (például pártpolitikai tartalmú) interpellációk magas száma. A fenti tevékenységek mindegyike a párt szigorú ellenőrzése alatt áll. Kíváncsiak lehetünk arra, hogy mások kérdéseire reagálva milyen javaslatokat fogalmaznak meg a Jobbik politikusai. Ennek hiányossága, hogy a 2010–14-es időszakban a média jórészt karantént alkalmazva járt el a Jobbikkal szemben, így aztán megszólalási lehetőségeik időszaki jellegűek, szűkek voltak, vagy pedig a radikális pártsajtóban hangzottak el, ahol nem annyira reagálásról, mintsem népszerűsítő interjúkról beszélhetünk. Vizsgálatunk így a Jobbik választási programjának elemzésére szorítkozik. Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a nemzetközi szakirodalom szintén elfogadhatónak tartja a pártprogramok vizsgálatát egy párt közpolitikai profiljának feltárására (Costell–Thomson, 2008: 241.; Elinder–Jordahl–Poutvaara, 2015: 180.; Naurin, 2014: 1051.).⁴

Mivel egyetlen politikai szereplő sem a légtérben létezik, a Jobbikot sem lehet önmagában vizsgálni. Elméleti háttérünket alapul véve másik vizsgált pártunk a kormányzó, főszdrú Fidesz lett. Utóbbi, mint a ciklus minősített többséggel bíró pártja, nyilvánvalóan a közpolitika legfontosabb formálója volt, mivel az ilyen helyzetben lévő pártok esetében várható a programjuk legteljesebb mértékű megvalósulása (Artés, 2011: 146.). A Jobbikkal ápolt kapcsolata segít feltárni a rétegpárt–főszdrú párt viszonyrendszer magyarországi dinamikáját.

A politikára gyakorolt hatása több módon is megragadható. Elemezhetjük a többi párt megfogalmazott üzeneteinek változását, vagy például a médiana-pirendet is. Mivel a párt közpolitikai hatására vagyunk kíváncsiak, első lépésként érdemes megvizsgálni, az elfogadott jogszabályokban hogy köszön viszsza tevékenységük. Olyan jogszabályi szintet kell megragadnunk, amely országos relevanciával rendelkezik (szemben az önkormányzati rendeletekkel), megfelelően stabil és áttekinthető (szemben a miniszteri rendeletekkel), vi-

szonylag egyszerűen módosítható és széles területeket szabályoz nagy részletességgel (szemben az Alaptörvénnyel), és tartalma könnyen értelmezhető (szemben a teljes költségvetésekkel). Ilyen jogszabály a törvény, így vizsgálattunk kimentí oldalát a 2010–14 között elfogadott törvények alkotják.

A tanulmányban vizsgált időszakunk országgyűlési tevékenységére vonatkozó ígéreteit a Jobbik a 2010-es „*Radikális változás*” című programja foglalja magába (Jobbik 2010). A Fidesz vizsgálatánál az ugyancsak 2010-ben elkészült „*Nemzeti ügyek politikája*” (Fidesz, 2010) képi kutatásunk másik forrását. A programokat a CAP Hungary közpolitikai kódkönyvét felhasználva kódoltuk le. Minden olyan mondatot lekódoltunk, amely megfelel Royed ígéretdefiníciójának („olyan ígéret valamely cselekvés végrehajtására vagy valamely eredmény elérésére, amelynek esetében objektív módon felbecsülhetjük, a cselekvés valóban végrehajtásra került-e, illetve az eredményt sikerült-e elérni”) [Royed, 1996: 79.], illetve annak Costello és Thomson általi kiegészítésének, azaz a pártprogramnak egyértelműen támogatnia kell a cselekedet végrehajtását vagy az eredmény elérését (Costello–Thomson, 2008: 241.). Amennyiben egy mondat több közpolitikai területen megfogalmazott ígéretet is magában foglal (ez jellemzően összetett mondatok esetében fordult elő), mindegyik ígéret külön kódot kapott. Ehhez elsőként az Artés és Bustos által megfogalmazott kategorizálási eljárás (Artés–Bustos: 2008: 310.) első két lépését hajtottuk végre, azaz kigyűjtöttük a két program fenti definíciónak megfelelő ígéreteit, majd azokat közpolitikai terület szerint lekódoltuk.

Kutatásunk során a magyar politikatudományban is alkalmazott (Soós–Körösényi 2013; Soós 2015) ígéretkutatási irány két ágának egyikét sem akartuk teljes egészében kizárni. Választott megoldásunk így a kettő egyesítése lett: az ígéretközpontú (*pledge approach*) és a hangsúlyközpontú (*saliency approach*) megközelítés alapján is megvizsgáltuk, a 2010–14 között elfogadott törvények tematikája megfelelnek-e a két párt kezdeményezéseinek, valamint hogy reagált a Fidesz a Jobbik ígéreteire.

Ezután következett kutatásunk második lépése: annak tisztázása, hogy a végül megvalósult törvényhozási munka melyik politikai szereplő előzetesen megfogalmazott prioritásaira hasonlít. Ennek mérésére szolgál a hangsúlyközpontú vizsgálat.⁵ A fenti módszerekkel lekódolt Jobbik- és Fidesz-program közpolitikai összetételeit összevetettük a második Orbán-kormány alatt elfogadott törvényekével. Megnéztük a programok és az elfogadott törvények összetételének euklideszi távolságát.⁶

Fontos ugyanakkor felhívni arra a figyelmet, hogy a hatás nem merül ki egyes közpolitikai területek hangsúlyosabbá tételében: egy párt sikeressége akkor nyilvánvaló, ha a megfogalmazott javaslatai is törvényerőre emelkedtek. Ehhez azonban minden ellenzéki pártnak szüksége van a parlamenti többség támogatására is. Így aztán meg kell vizsgálnunk, hogy a Jobbik legfontosabb kezdeményezéseire a Fidesz–KDNP-s minősített többség a korábban említett

három stratégia közül melyiket alkalmazta. A párt által megfogalmazott javaslatokra való reagálást továbbra is a pártprogramokból beazonosított ígéretek tükrében vizsgáltuk. Noha jellemzően minden ígéretet át szoktak tekinteni (vö. Moury–Fernandes, 2016; Moury, 2011; Thomson et al, 2014), ettől eltekintettünk. Ennek oka, hogy mint Williams rámutat, a radikális jobboldali pártok különböző okokból jellemzően arra kényszerülnek, hogy üzeneteiket kevés témakörbe sűrítve, azokra felfűzve juttassák el választóközönségükhöz (Williams, 2006: 4–5.). Emiatt aztán mindkét párt esetében a CAP kódönyveiben meghatározott főtémakörönként megvizsgáltuk a legtöbb mondattal említett kezdeményezést, és először azokat csoportosítottuk megvalósulásuk szerint.⁷ Amennyiben az adott ígéretet a többség (azaz a Fidesz) elfogadta, versengő vagy alkalmazkodó stratégiáról kell beszéljünk, míg elvetés esetén került sor az elutasító stratégia alkalmazására. Ezt a csoportosítást az ígértközpontú megközelítés alapján végeztük el (lásd Mansergh–Thomson, 2007) megkülönböztetve teljesült, részben teljesült és nem teljesült ígéretek (noha az elutasító stratégia kiszűrésére az előbbi kettő csoportot egységként kezeljük). Egy ígért akkor teljesült, ha tettek lépést a vázolt állapot elérésére, és az sikeres lett; akkor nem teljesült, ha nem is tettek lépést; akkor teljesült részben, ha tettek lépéseket a cél elérésére, de nem sikerült azt teljes mértékben megvalósítani (Moury–Fernandes, 2016: 11.). A három kategória közül a részben teljesült meghatározása a legnehezebb. Abban az esetben, ha valamilyen cél elérését jelölte meg a program, a hozzá felvázolt cselekedet végrehajtása még a cél elérése híján is ide sorolta a javaslatot. Ha új törvény elfogadását ígérték, de arra nem került sor, ellenben a vázolt elvek szerint módosult a választásokkor hatályos, szintén részleges teljesítésről beszélünk. Ellenben az eredmény bizonytalansága esetén már a törvényhozási aktus megléte elegendő a teljesültnek nyilvánításhoz. Azonban amennyiben egy törvényjavaslat az adott kérdésben benyújtásra került, de azt az Országgyűlés nem fogadta el, nem beszélhetünk teljesítésről (Artés–Bustos, 2008: 5.). Szintén részben teljesült egy ígért, ha a kitűzött időpontnál később valósult meg, ha időközben kissé módosult a célkitűzése, illetve ha egy hasonló kezdeményezést fogadtak el (Naurin, 2014: 1052–1053.). A vizsgált ígért teljesülésének mércéje minden esetben a választási programból fakadhat, nem alapulhat kutatói döntésen (Elinder–Jordahl–Poutvaara, 2015: 180.). Mivel sok javaslat nem egy konkrét törvény elfogadását ígéri meg, hanem valamely kiadás növelését (például, ha egy párt több autópálya-építést ígér), ezért szükség esetén megvizsgáljuk azt, hogy a kérdéses ügyben nőttek-e a költségvetési kiadások a vizsgált időszakban. Ehhez a CAP-nak a 2009–2013 közötti évekre elfogadott költségvetésekről készült adatbázisait használjuk fel.

Miután így elkülönítettük a nem teljesült ígéretek, mindkét kategória további kettébontására van szükségünk. Egyrészt a törvényalkotással nem teljesített javaslatok nem feltétlenül jeleznek elutasító magatartást: lehet, hogy az adott kérdést nem törvény útján kell szabályozni (például a Nemzeti Alaptan-

tervet). Másrészt az elfogadott kezdeményezéseknél el kell különítenünk a versengő és az alkalmazkodó magatartást. Erre az adott javaslat irányába való elmozdulás mértéke szolgál: amennyiben a törvényhozási munka eredménye a Jobbik által megfogalmazottnál nagyobb fokú változás, túllicitálásról, azaz versengő magatartásról beszélhetünk, más esetekben pedig alkalmazkodásról. Ugyanakkor ki kell szűrni azokat az eseteket, amikor egy javaslat már 2010-ben, a választások előtt felbukkant a Fidesz kommunikációjában is: ez esetben sem alkalmazkodásról, sem versengésről nem beszélhetünk a 2010–14-es időszak vizsgálata során. A közös álláspontok azonosítására a Fidesz programját használjuk: ami abban szerepelt ígéretként, azt tekintjük közös ígéretnek.

A JOBBIK ÉS A FIDESZ ÁLTAL FELVÁZOLT PRIORITÁSOK ÉS AZ ELFOGADOTT TÖRVÉNYEK KÖZÖTTI KAPCSOLAT

A két párt programjában lefektetett közpolitikai prioritások (lásd 1. táblázat) listája mutatja, a Jobbik sokkal részletesebb, kimunkáltabb programot tett le az asztalra. Míg a Fidesz a huszonegyből öt közpolitikai területet egyáltalán nem érintett programjában (bevándorlás, honvédelem, külügy, állami földtulajdon, kultúrpolitika), a Jobbik esetében ez csak a 2015-ig Magyarországon jelentéktelen bevándorlásra vonatkozóan igaz. A kevesebb terület érintése így azzal is jár, hogy a konzervatívok számára fontos területek a programokban felülreprezentáltak lettek, míg a radikálisokról kapott kép ennél lényegesen kiegyensúlyozottabb.

1. táblázat. A Fidesz és a Jobbik programjai, valamint a 2010–14 között elfogadott törvények közpolitikai területek szerinti hangsúlyai

	Fidesz	Jobbik	elfogadott törvények	elfogadott törvények hosszuk szerint súlyozva
makrogazdaság	6,9%	5,2%	10%	12,5%
emberi jogok	3,6%	5,9%	4,8%	2,8%
egészségügy	14,6%	5,4%	3%	3,3%
mezőgazdaság	4,1%	2,3%	4,2%	3,6%
munkaügy	10%	3,8%	3,4%	4,0%
oktatásügy	4,9%	6,3%	3%	2,8%
környezetvédelem	0,5%	2,1%	2,8%	1,3%
energiaügy	0,3%	2,5%	3,3%	3,6%
bevándorlásügy	0%	0%	0,9%	0,8%
közlekedéspolitika	0,5%	4,1%	4,9%	5,1%

	Fidesz	Jobbik	elfogadott törvények	elfogadott törvények hosszuk szerint súlyozva
igazságügy és rendvédelem	14,1%	14,5%	11,5%	16,7%
szociálpolitika	8,7%	5%	2,6%	1,8%
lakásügy és fejlesztéspolitika	2,3%	3,8%	3,4%	1,7%
belkereskedelem és egyéb gazdaságpolitika	14,3%	5,5%	7,3%	9,9%
honvédelem	0%	3,5%	2,6%	4,4%
tudomány és technológia	1,8%	2%	3,6%	2,8%
külkereskedelem	0,8%	1%	0,7%	0,2%
külügy	0%	9,7%	6,5%	5,2%
kormányzati működés	12,8%	13,9%	15,8%	15,2%
állami földtulajdon	0%	2%	3,3%	1,5%
kultúrpolitika	0%	1,6%	2,4%	0,9%

Megjegyzés: A százalékok az adott közpolitikai területhez lekódolt mondatok arányát jelzik főtémakörönként.

Az elfogadott törvények és a Fidesz-program tematikája közötti euklideszi távolságot vizsgálva megállapíthatjuk, hogy mértéke felülmúlja a törvények és a Jobbik-program közöttit. Míg előbbi 19,9%, utóbbi csak 9,2%. Ugyanezt elvégezve az altémakörökre osztott programokkal hasonló, bár kicsivel szorosabb eredményre vezet: a Fidesz-program távolsága a törvényektől 18,1%, míg a Jobbiké 11,1%. Látható tehát, hogy a radikálisok által előzetesen felvázolt hangsúlyok jobban emlékeztetnek a később megszavazott törvények témakörei közötti arányokra. Ennek részben magyarázata, hogy a Fidesz programja több területet nem érintett előzetesen, miközben igen valószínűtlen, hogy azokról a területekről a majdani kormánypártnak 2010 tavaszán ne lett volna kiforrott álláspontja. A Jobbik programja olyannyira közelebb áll a később elfogadott törvények napirendjéhez, hogy azt nem lehet kizárólag a Fidesz-program „féloldalas” tematikájával magyarázni. Mivel az elfogadott törvények hosszaiban jelentős eltéréseket figyelhetünk meg, és feltételezhetjük, hogy ceteris paribus a hosszabb törvények kidolgozásával többet foglalkoztak, ugyanezt az adatsort megvizsgáljuk az elfogadott törvények szövegeinek karakterszáma szerint súlyozva is. A Jobbik-program és az elfogadott törvények kisebb euklideszi távolsága ebben az esetben is fennáll (12,2% a Fidesz 19,1%-ával szemben a főtémakörök, illetve 13,6% a kormányzó párt 18,9%-ával szemben az altémakörök esetében), bár az előzőeknél kisebb mértékben.

Összegezve megállapítható, hogy a törvényalkotás napirendje a 2010–2014 közötti időszakban közelebb állt a radikális jobboldali ellenzék 2010-es programjához, mint a később kétharmados többség birtokában regnáló kormány-pártéhoz. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a Fidesz egy az egyben átvette a Jobbik napirendi hangsúlyokra vonatkozó felvetéseit, azonban – módszer-tanunk alapján – az ellenzéki párt programjának tematikája érzékelhetően jobban hasonlít a második Orbán-kormány törvényhozásának tematikájára, mint a későbbi kormánypárt programja. Sokkal kisebb mértékben térnek el a radikálisok hangsúlyai a megvalósult törvényekétől. Ennek egyik fontos magyarázata ugyanakkor az, hogy a Fidesz számos általuk feltételezhetően kevésbé fontosnak vélt területet nem érintett választási programjában. Az így feltárt napirendhez való alkalmazkodás után nézzük meg, a konkrét ígéretekkel szemben a Fidesz milyen stratégiát alkalmazott.

A JOBBIK ÉS A FIDESZ ÁLTAL MEGFOGALMAZOTT JAVASLATOK MEGVALÓSULÁSA

A Jobbik programját a módszertani fejezetben kifejtettek alapján vizsgálva az alábbi ígéretek vetettük vizsgálat alá közpolitikai főtemakörönként:⁸

1. a közvetett, társasági adóalap módosítása által érvényesíthető adókedvezmények felülvizsgálata,
2. a cigányság oktatásba való bekapcsolódásának fokozása ösztöndíjakkal és cigány pedagógusok munkába állításával,
3. a társadalombiztosítás által finanszírozott egészségügyi szolgáltatások újradefiniálása,
4. diverzifikáltabb mezőgazdasági termelés támogatása,
5. az anyasági támogatások összegének emelése,
6. az informatikaoktatás szerepének növelése a közoktatásban,
7. egy környezetvédelmi szempontokat ellenőrző, állandóan riasztható hatóság felállítása,
8. a megújuló energiaforrások szerepének növelése,
10. jelentős állami beruházások a közösségi közlekedésbe,
12. a rendőrség újraszervezése, létszámának növelése,
13. családi adókedvezmény bevezetése,
14. állami bérlakás-építési program elindítása,
15. a sport állami támogatásának növelése,
16. a Magyar Gárda beépítése az állami szervek közé,
17. új, szigorúbb médiatörvény megalkotása,
18. a szomszédos országokkal való gazdasági kapcsolatok megerősítése,
19. aktívabb fellépés a külhoni magyarság jogainak védelmében,

20. a helyi önkormányzatok önállóságának megerősítése,
21. a termőföldek hazai kézben tartása,
23. a televízióadók kultúraterjesztésbe való fokozottabb bevonása.

A Jobbik programjában szorgalmazza a társasági adóalap révén érvényesíthető adókedvezmények felülvizsgálatát. Bár kiemelten, de csak az általános-ságok szintjén kezeli az adózási és számviteli rendszerre vonatkozó terveit, ígéreteit. Míg a Fidesz programjával hasonlóság van a tekintetben, hogy utóbbi szerint is csökkenteni kell az adók számát, illetve egyszerűsíteni kell az adó-bevallásokat, a későbbi kormányzó párt programja elsősorban az ügyfélbarát szabályozás kapcsán foglalkozik az adózás kérdésével (Fidesz, 2010: 29.). A Jobbik által javasolt módon nem emelkedett törvényerőre sem a közvetlenül adófizetői pénzből juttatott állami támogatásokra vonatkozó, sem az adómentességet biztosító jogszabályok kiiktatása az adórendszerből, továbbá az off-shore jellegű cégekhez tartozó magyar társaságok adóalapjának csökkentésére lehetőséget teremtő „kiskapuk” sem kerültek törvény által bezárásra (Jobbik, 2010: 16.). Bár a hazai ágazatok adókedvezményrel történő támogatása, a kettős adóztatást kizáró nemzetközi egyezmények és kétoldalú megállapodások felülvizsgálata viszont megtörtént, az adórendszerben a bekövetkezetthez képest más irányú, jelentős változást eredményező ígéretei nem kerültek befogadásra. Jelen esetben elutasító stratégiát mutat a törvénykezés iránya és tartalma (Jobbik, 2010: 17.).

Míg a Fidesz programja a következő kontextusban egyáltalán nem, addig a Jobbiké hangsúlyozottan kezeli a cigány pedagógusok képzését és alkalmazását a romák által sűrűn lakott települések iskolájában. Ehhez állami ösztöndíjrendszert is rendelne, külön középiskola létrehozásával, ahol az érintettek speciális előképzést kaphatnak a főiskola előtt. A program „azonnali megoldásként” képesítés nélküli cigány pedagógusok alkalmazására is ígéretet tesz, mely a párt szerint az akut munkanélküliségre is megoldást nyújthatna (Jobbik, 2010: 41–42.). Elfogadott törvény szintjére nem emelkedtek e program-pontok, elutasításról kell beszélünk.

A fekvőbeteg-ellátásra és egészségmegőrzésre vonatkozó feladatokat és jövőbeni terveket tekintve a Jobbik programja azoknak alapos kifejtését adja – hasonló fókusszal és iránnyal, mint a Fideszé (Fidesz, 2010: 62–69.). 2010-et követően a települési önkormányzatok fekvőbeteg-szakellátó intézményeinek átvételéről, és utóbbi folyamathoz kapcsolódó egyes törvények módosításáról, az egészségügyi intézmények kezelésének állami átvételéről, a szakellátási feladat ellátásért való felelősséggel összefüggő egyes szabályok rendezésről egyaránt született törvény (Jobbik, 2010: 45.). Tehát a társadalombiztosítás által finanszírozott egészségügyi szolgáltatásokra vonatkozó nagy volumenű törvényalkotást tekintve az elfogadott törvények tartalma és iránya alkalmazkodási stratégiát mutatnak.

A Jobbik programjában részletesen taglalja az élelmiszer-önrendelkezésre, a tájegység-gazdálkodásra (ugyanaz a kormányzó párt esetében: Fidesz, 2010: 34.), az ökológiai és a gazdasági szempontokra tekintettel lévő vegyes- és ökogazdálkodásra vonatkozó terveit, egészen a „közjóhatékonyasági” mutatók bevezetésének szükségességéig (Jobbik, 2010: 18–20.). A program tükrében a diverzifikált mezőgazdasági termelés támogatásának irányába egy jelentős elköteleződésről beszélhetünk. Bár a törvényalkotási munka során meghatározásra került ágazatonként és tájegységenként az optimális üzemméret, ahogyan a tájspecifikus, eredetjelölt, minőségi és ökológiai termékek előállítása vonatkozásában is született törvény, de a kevés hasonlóság ellenére a Jobbik programjának a tárgyra vonatkozó részletessége miatt is jelen esetben elutasító stratégiáról beszélhetünk.

Magától értetődő, hogy a Jobbik világképében a család, és azon belül is az anyaság, kiemelkedő fontosságot élvez. A programban stratégiai célként kerül meghatározásra a főállású anyaság intézményének támogatása – az anyák gyermekvállalási hajlandóságának növelése érdekében mind a gyedet, mind a gyest a gyermek három éves koráig folyósítanak az összeg jelentős növelése mellett (Jobbik, 2010: 34.). A Fidesz programja nem foglalkozik a témával. A párt a főállású anyaság bevezetésének módját és jogosultsági körét pontosan meghatározza programjában, amikor is gyermekenként 20 százalékos munkaadói járulékfizetési kedvezmény bevezetésével kívánja támogatni az anyák foglalkoztatását és szülés utáni újbóli elhelyezkedését (Jobbik, 2010: 34.). A törvényalkotás során a gyes és gyed terén is történtek változások úgy a támogatási összegben, mint a folyósítási év három évre történő visszaállításában. A képviselők elfogadták a gyed extrát szabályozó törvényjavaslatot is. Lehetőség nyílt a gyed folyósítása mellett, a gyerek egy éves kora utáni munkaviszonyba történő visszatérésre, és jogosultak lettek a gyedre azok is, akik nap-pali tagozaton folytatnak felsőfokú tanulmányokat. Jelen esetben tehát alkalmazkodó stratégiáról beszélhetünk.

A közoktatásban az informatikaoktatás szerepének növelése a Fidesz programjából hiányzik. A Jobbik közoktatási tervei között szerepelt nemcsak a minden iskolára kiterjedő nyílt forráskódú rendszerek használatának oktatása az informatikai tantárgyak keretében, hanem az elektronikus közigazgatási szolgáltatások megismertetése, minden érettségizőnek ingyenes ECDL-vizsga biztosítása (Jobbik, 2010: 32.). A párt szorgalmazta az információs és kommunikációs technológiák (IKT), eszközök használatát az informatikaoktatáson kívül más tantárgyak oktatása során is, ennek érdekében javasolt informatikai továbbképzést a pedagógusok számára. Programjában vállalta a teljes közoktatási iskolarendszere az IKT-infrastruktúrák fejlesztését és nagy sebességű internet-hozzáférés biztosítását. Bár 2010 után rendszerszintű közoktatási reformra került sor, ugyanakkor például csökkent az informatikaórák száma, az

új kerettanterv alacsonyabb óraszámot jelölt meg e téren. Törvényalkotás során így e téren elutasító stratégiáról kell beszélnünk.

A Jobbik legfontosabb környezetvédelemmel kapcsolatos ígérete egy állandóan riasztható, a környezetvédelmi előírások betartását ellenőrző hatóság felállítása volt (Jobbik, 2010: 23–24.). Noha a vizsgált időszakban huszonnégy környezetvédelemmel kapcsolatos jogszabályt fogadtak el, ezek között ilyen szerv felállítására nem került sor, így itt is az elutasító stratégia jeleit érzékelhetjük.

A megújuló energiaforrások szerepének növelése kapcsán a Fideszhez képest – eleve egy mondatban kerül említésre a téma (Fidesz, 2010: 43.) –, a Jobbik programjában elkötelezett volt azt illetően, hogy geotermikus és egyéb alternatív energiaforrások támogatásával csökkentse az ország energiainport-függőségét, növelje a megújuló forrásokból származó energia arányát, valamint csökkentse az import energiahordozók, illetve a fosszilis energiahordozók felhasználását. Az erre vonatkozó ígéreteket részletesen kifejti a program, s bár született törvény a megújuló energia közlekedési célú felhasználásának előmozdításáról és a közlekedésben felhasznált energia üvegházhatású gáz-kibocsátásának csökkentésére vonatkozólag, de e téren elutasítási stratégia mutatkozik a kormányzó párt által minősített többsége révén dominált törvényalkotási munkában (Jobbik, 2010: 27.).

A Jobbik programja jelentős állami szerepvállalást és beruházásokat javasol a közösségi közlekedést illetően, fejlesztéseket Budapest, a metróvonalak, a fővárosi körüli infrastruktúra illetően (Jobbik, 2010: 28–30.). E téren jelentős, a fentiek irányába mutató, de csak hasonló intézkedések kerültek előirányzásra. Az alkalmazkodás stratégiája költségvetési támogatásra vonatkozó törvényekben, kiadásuk növelésében mutatkozik meg.

Ahogy arra már utaltunk, várható volt a közbiztonság területére, így a rendőrség feladatára, szervezetére vonatkozó törvényalkotási reagálás. A Fidesz programjában is olvashatóak erre vonatkozó, inkább közbiztonságra és a rendőrség presztízsére vonatkozó helyzetelemzések (Fidesz, 2010: 54–56.). A Jobbikénak programszerűen része a csendőrség felállítása, s bár ez nem történt meg, de a rendészeti életpályamodellt illetően, továbbá az állomány jogállásától kezdve a szervezeti átalakításokon át egyaránt beszélhetünk alkalmazkodási stratégiáról. A Jobbik tervei között a csendőrség részletes kifejtése adja programjának alapját, ugyanakkor annak kivitelezése olyan törvényekben szabályozott intézkedéseket is magában foglal, amelyek szerint megalapozottan állíthatjuk, hogy hasonló irányú és tartalmú törvényi szabályozásról, így alkalmazkodási törvényalkotási magatartásról beszélhetünk.

A családi adókedvezmény bevezetése kapcsán érdekes helyzettel szembe-sülünk. Miközben a Jobbik hosszasan részletezi, hogy a gyermeküket nevelők adóalapját csökkentené, a Fidesz említést se tesz róla. Módszertanunk és a családi adókedvezményre vonatkozó törvényalkotási hangsúlyok erősödése foly-

tán itt is az alkalmazkodó stratégiát kell megállapítsuk (Jobbik, 2010: 17., 33–34., 61.), mivel ez az intézmény a 2010. évi CXXII. törvénnyel bevezetésre került.

A Jobbik programjában kiemelkedő ígéret egy nagy volumenű állami bér-lakásépítési-program elindítása (Jobbik, 2010: 13., 36., 82.). Ez az ígéret a Fidesz programjában is megjelenik (Fidesz, 2010: 74.), bár a radikálisokénál sokkal szűkszavúbban. Mindamellet kiemelendő, hogy a 2010 utáni költségvetésekben sem nőtt jelentősen az erre fordított kiadások mennyisége. A Jobbik ígéreteire nézve a törvényalkotás stratégiája tehát elutasítónak bizonyult.

A Jobbik programjában a sporttámogatás mértékének emelésére vonatkozó ígéreteket találhatunk (Jobbik, 2010: 46–47.). Hasonló ígéreteket felfedezhetünk a Fidesz programjában is (Fidesz, 2010: 43.), jelen esetben alkalmazkodásról beszélhetünk.

A Jobbik egyik fő politikai innovációja a 2006–10-es ciklusban a Magyar Gárda megszervezése volt. Következésképpen magától értetődő, hogy a szervezet jövője (az amúgy a szervezett betiltása után keletkezett) pártprogramjukban is felbukkant. A radikálisok a gárdát kettős szerepben képelték el: békeidőben katasztrófavédelmi és polgári védelmi feladatokat szántak neki, míg háborús helyzetekre a Honvédség kiegészítőjeként képelték el (Jobbik, 2010: 70–74.). A többség ezzel szemben az elutasítás stratégiáját alkalmazta: több törvénnyel (2011. évi XL., L. és CLXV. törvények) kimondottan a gárdatevékenység felszámolását tűzték ki célul (noha a polgári védelem intézményének megteremtése a 2011. évi CXXVIII. törvénnyel a jobbikos gárda-tervekhez hasonló irányba mutatott).

A Jobbik új médiatörvény megalkotására is ígéretet tett. Terveik szerint a nyilvánosságot értékközvetítővé kellene alakítani, az egyes médiumokra kiszabott bírságok behajtási idejét le kell rövidíteni, valamint a hírműsorokban a tájékoztatást sokkal kiegyensúlyozottabbá kellene tenni (Jobbik, 2010: 51.; 54.). A 2010–14-es ciklusban kilenc médiával foglalkozó törvény elfogadására került sor, közöttük a sokat vitatott 2010. évi CLXXXV. törvényre, az új média-törvényre. Mindhárom szempont megjelenik a törvény indokolásában, így alkalmazkodó stratégiáról beszélhetünk.

A radikális párt külgazdasággal kapcsolatos legfontosabb ígérete a szomszédos országokkal való gazdasági kapcsolataink megerősítése (Jobbik, 2010: 8; 55–56.). A párt elsősorban a nemzetpolitikába ágyazva képzelte el a Kárpát-medence gazdasági integrációjának erősítését. Azonban ennek rendezése szintén nem törvényi szinten történik, így vizsgálatunkba sem vonható be.

A külhoni magyarság fokozottabb támogatása a magát nemzeti radikális-ként meghatározó Jobbik ideológiájának egyik kulcseleme. Programjuk viszonylag hosszasan foglalkozik ezzel a kérdéskörrel, külpolitikai tárgyú ígéreteik több mint fele ide sorolható (Jobbik, 2010: 55–57., 73–76., 78., 85., 88.). Noha a Fidesz politikájában ennek a kérdésnek szintén nagy szerepe van, a válasz-

tási programjukban nem tesznek említést róla. Ezzel szemben a radikálisok kezdeményezték a magyar állampolgárság megadását, a védhatalmi státusz deklarálását, költségvetési támogatásuk növelését, ügyük miniszteri szintű megjelenítését a kormányban, a majdani alaptörvényben az értük való felelősségvállalás köteletségének kimondását, az autonómiamezsgalmak felkarolását, a felsőoktatási hálózatuk megerősítését, valamint a szomszédos országokkal kötött alapszerződések felülvizsgálatát. Ezen javaslatok egy része megvalósult. A magyar állampolgárságot a 2010. évi XLIV. törvény kiterjesztette. A költségvetési támogatásuk a 2010 előtti szint több mint kétszeresére nőtt (noha 2013-ban csökkent, még mindig meghaladta a megelőző évekét). A kormányban ügyük képviselőjét Semjén Zsolt nemzetpolitikáért felelős tárca nélküli miniszter végzi. Az Alaptörvény D cikkébe bekerült az általuk kért „felelősséget visel” formula is. Ugyanakkor a védhatalmi státusz kinyilvánítására, az alapszerződések felülvizsgálatára nem került sor. Megállapítható tehát, hogy nagyon erősen alkalmazkodó stratégiát vett fel a minősített többség ebben a kérdésben, aminek jelentős részben oka az, hogy amennyiben a programjukon kívül más dokumentumokat is bevontunk volna vizsgálatunkba, szembesülnünk volna az ő hasonló ígéreteikkel is.

A radikálisok politikai rendszerrel kapcsolatos legfontosabb ígérete a helyi önkormányzatok önállóságának erősítése volt (Jobbik, 2010: 19.; 22.; 80–81.). Bővíteni kívánták mind hatásköreiket, mind pedig a rendelkezésre álló pénzösszeget. Az önkormányzati rendszer 2010–14-es reformja azonban éppen az ő szándékaikkal ellentétes irányba történt, azaz elutasító stratégiáról beszélhetünk itt is.⁹ Az ide vonatkozó törvények kimondottan csökkentették a helyi önkormányzatok autonómiáját, elutasító stratégia érvényesült.

Stratégiai feladat földünk és vizeink nemzeti tulajdonban tartása – fogalmaz a Jobbik programja –, és ebben a vonatkozásban a törvények szintjén is az alkalmazkodás stratégiáját kell rögzítenünk. Bár a Jobbik által javasolt Nemzeti Birtokpolitikai Központ nem jött létre, de például biztosították az elővásárlási jogot a helyben gazdálkodók számára. A külföldiek földtulajdonszerzésére vonatkozó korlátozás szintén törvényi szabályozásra került, akárcsak külföldiek és jogi személyek földtulajdon-szerzési módját is törvény rögzítette, szigorította – nem tiltja, hanem feltételekhez szabja (Jobbik, 2010: 18–20.) – a Fidesz 2010-es programja nem foglalkozik a kérdéskörökkel. A háztáji gazdálkodók, őstermelők, kis és közepes gazdálkodók földhöz jutását szintén törvény támogatja. A Jobbik programjában rögzített tervekhez és megfogalmazásokhoz képest mindezek a törvények az EU-csatlakozási szerződésünk felülvizsgálata vagy az EU-tagság megkérdőjelezése nélkül léptek hatályba, de így is egy alkalmazkodási stratégia rögzítése szükséges.

A Jobbik kultúrpolitikájának kiemelkedő jelentőségű eleme a kultúra minél szélesebb közönséghez való eljuttatása, egyebek mellett a televízió felhasználásával. Azonban ennek a kérdésnek, azaz a konkrét műsorpholitikáknak a

meghatározása nem törvényi szinten történik, valamint az esetleges költségvetési támogatások sem mutathatóak ki világosan törvényi szinten, így kutatásunk vizsgálati köréből is kimarad.

2. táblázat. A törvényalkotás stratégiája (db.)

	jobbikos ígéret
nem törvénnyel szabályozandó	2
előzetes egyetértés	6
elutasító stratégia	9
alkalmazkodó stratégia	9
versengő stratégia	0

ÖSSZEFOGLALÁS

A minősített többség által dominált törvényalkotás versengő stratégiát nem alkalmazott, viszont alkalmazkodásit annál inkább. Ehelyütt kell ugyanakkor megállapítunk, hogy ez három esetben eleve olyan főtémakörre vonatkozott, amely a Fidesz–KDNP programjában is szerepelt, míg a további öt esetben a törvények ideológiailag illeszkedő, nem rendpárti a kormányzó párt (köz)politikai gondolkodásában (értékelvű médiatartalom igénye, határon túli magyarok támogatása, családi adókedvezmény, anyaság intézményének előnyben részesítése, külföldiek földvásárlásának szabályozása), míg további egy, a közösségi közlekedés támogatása általános kormányzati stratégiai célnak is tekinthető. A törvényerőre nem emelkedett ígérek tekintetében a programban egyébként említett, de kevésbé hangsúlyos módon a megújuló energiára, valamint a táj-, a vegyes-, illetve az ökológiairól szóló ígérek nem emelkedtek törvényerőre, továbbá az állami bérlakások kiterjesztésének kérdése sem teljesült a radikálisok tervei szerint. A Jobbik által prioritásként kezelt Magyar Gárda rendészeti integrálása, a helyi önkormányzatok autonómiájának megerősítése vagy a környezetvédelmi hatóság sem jutott el a törvényerő szintjére.

Összességében megállapítható, hogy fenntartásokkal kezelendő az a közvélekedésben széles körben elterjedt állítás, amely szerint a Fidesz a Jobbik számára fontos ügyekben az utóbbi programját valósítja meg. A Jobbik által kiemelt ügyekben a törvényhozás által dominált minősített többség bár a tizenkilenc főtémakörből kilenc esetben az alkalmazkodás stratégiáját választotta, ebből eleve három esetben már a Fidesz–KDNP által is fontosnak tekintett ügyekről, további öt esetben, a világnézeti hasonlóságból fakadó együttállásokról beszélünk. Egy eset pedig általános kormányzati stratégiai célnak tekinthető. A kilenc elutasított kiemelt téma között csak három olyat azonosítottunk be, amelyek a kormányzó párt programjában is szerepelnek, e téren a

Jobbiknak fontos ügyek nem nyertek támogatást a Fidesz–KDNP kétharmados többsége révén.

JEGYZETEK

- ¹ Noha a közbiztonság kérdése a politikai napirendnek mindig is jelenlévő eleme volt, hangsúlya a Jobbik 2008 utáni megerősödésével párhuzamosan sokkal jelentősebbé vált. Míg a 2000-es években évente jellemzően 10–20 törvényt fogadtak el ebben a témában, a radikálisok sikereitől kezdve az éves szint a 20–30 körüli sávba emelkedett. Hasonló tendencia figyelhető meg a 2004–2008-as időszak évente nagyjából tíz interpellációja és az utána következő évek 15–20 körüli interpellációszáma között (lásd cap.tk.mta.hu).
- ² Róna Dániel könyvének a Jobbik és a többi párt szakpolitikai egymásra hatását tárgyaló fejezetében arra a megállapításra jut, hogy amennyiben az előbbi kérdés nem vált volna politikaivá, úgy feltételezhetően a többi párt esetében sem beszélhetnénk a témára (roma- és közbiztonság-politika) vonatkozó irány- és hangsúlyváltásról (Róna, 2016: 204.).
- ³ Ezúton hangsúlyozzuk, hogy választott módszertanunk alapján nem a Jobbik (kormányzati politikára vonatkozó) hatását vizsgáljuk, hanem a törvényalkotás és az egyes pártok programjának viszonyát. A hatás, befolyás vonatkozásában a szakirodalom közvetlen és közvetett hatást különböztet meg, függően attól, hogy az adott radikális párt például tagja-e egy koalíciós kormánynak, részt vesz-e a kormányzati tevékenységben (Akkerman, 2012; Minkenberg, 2001). Közvetett hatás pedig érvényesülhet a politikai napirend formálásában a már tárgyalt olyan témabirtoklással, amelyet addig negligált a többi párt, vagy éppenséggel nem mutatkozik abban konszenzus (például a bevándorlással vagy a szuverenitással kapcsolatos kérdések, lásd Scain, 2006).
- ⁴ Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy amennyiben csak a pártprogramokat vesszük vizsgálatunk alapjául, óhatatlanul több jelentős tényező elsikkadhat, már csupán azért is, mivel egyetlen pártprogram sem foglalhatja magába az adott párt összes politikai kezdeményezését, vagy a tárgyalt ciklust megelőzően, de a gyakorlatban akkor jelentkező tervek számbavételét.
- ⁵ Nem azt nézzük tehát ennél a vizsgálati elemnél, hogy milyen hatást gyakorol a Jobbik az elfogadott törvényekre, csupán azt, hogy a törvényalkotási napirend melyik párt programjának napirendjére hasonlít inkább. Éppen ezért ebből a szempontból nincs annak jelentősége, hogy egy elfogadott törvény milyen mértékű közpolitikai változásokat eredményez.
- ⁶ Az ügybirtoklás szintén releváns kérdése (Siegelman et al, 2004: 652.) azonban már szétfeszítené kutatásunk kereteit, így annak vizsgálatára ezúttal nem vállalkozhatunk.
- ⁷ Éppen ezért nem tudjuk figyelembe venni azokat a jobbikos kezdeményezéseket, amelyek akár nagyobb társadalmi és gazdasági hatással bírtak, a párt kommunikációjában is hangsúlyosabban jelentek meg, és amelyeket parlamenti többség el is fogadott, azonban a programban nem sorolhatóak a legfontosabb ígérek közé (erre példa az ágazati különadók esete).
- ⁸ Ahol nem tüntetjük fel külön, vagy nem jelezzük, hogy az adott ígéretet miként taglalja a Fidesz–KDNP – a későbbiekben Fidesz – programja, ott a kormányzó párt választási programja azokkal egyáltalán nem is foglalkozik.
- ⁹ Lásd: <http://www.parlament.hu/irom39/04864/04864.pdf> 53. oldala, Letöltés ideje: 2016. december 20.

IRODALOM

- Akkerman, Tjitske (2012): Comparing Radical Right Parties in Government: Immigration and Integration Policies in Nine Countries. *West European Politics*, vol. 35., no. 3., 511–529.
- Ansolabehere, Stephen–Iyengar, Shanto (1994): Riding the Wave and Exercising Ownership Over Issues. *Public Opinion Quarterly*, no. 58., 335–357.
- Artés, Joaquín–Bustos, Antonio (2008): Electoral promises and minority governments: An empirical study. *European Journal of Political Research*, no. 47., 307–333.
- Artés, Joaquín (2011): Do Spanish politicians keep their promises? *Party Politics*, vol. 19., no. 1., 143–158.
- Boda Zsolt–Sebők Miklós (2015): Előszó: a Hungarian Comparative Agendas Project bemutatása. *Politikatudományi Szemle*, vol. 24., no. 4., 33–40.
- Bos, Linda–van der Brug, Wouter–de Vreese, Claes (2011): How the Media Shape Perceptions of Right-Wing Populist Leaders. *Political Communication*, vol. 28., no. 2., 182–206.
- Costello, Rory–Thomson, Robert (2008): Election Pledges and their Enactment in Coalition Governments: A Comparative Analysis of Ireland. In: *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, vol. 18., no. 3., 239–256.
- Elinder, Mikael–Jordahl, Henrik–Poutvaara, Panu (2015): Promises, policies and pocketbook voting. *European Economic Review*, vol. 75., no. 3., 177–194.
- Ellinas, Antonis A. (2010): *The Media and the Far Right in Western Europe: Playing the Nationalist Card*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Ezrow, Lawrence (2008): On the inverse relationship between votes and proximity for niche parties. *European Journal of Political Research*, vol. 47., no. 2., 206–220.
- Fidesz Magyar Polgári Szövetség Hivatala–KDNP (2010): *Nemzeti ügyek politikája*.
- Griffith, Phoebe–Glennie, Alex (2014): *Alien nation? New perspectives on the white working class and disengagement in Britain*. London, Institute for Public Policy Research.
- Halikiopoulou, Daphne–Nanou, Kyriaki–Vasilopoulou, Sofia (2015): *Radicalising the mainstream? The rise of Golden Dawn and its impact on Greek party politics*, 8th Annual Conference of the Comparative Agendas Project, June 22–24, 2015. ISCTE–University Institute of Lisbon & FCSH.
- Jobbik Magyarországért Mozgalom (2010): *Radikális változás. A Jobbik országgyűlési választási programja a nemzeti önrendelkezésért és a társadalmi igazságosságért*.
- Karácsony Gergely–Róna Dániel (2010): A Jobbik-titka. *Politikatudományi Szemle*, vol. 19., no. 1., 31–63.
- Klüver, Heike–Sagarzazu, Iñaki (2015): Setting the agenda or responding to voters? Political parties, voters and issue attention. *West European Politics*, vol. 39., no. 2., 380–398.
- Körösenyi András (2015): A magyar demokrácia három szakasza és az Orbán-rezsim, In: Körösenyi András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Osiris, 401–422.
- Krekó Péter–Juhász Attila–Molnár Csaba (2011): A szélsőjobboldal iránti kereslet Magyarországon. *Politikatudományi Szemle*, vol. 20., no. 2., 53–59.
- de Lange, Sarah L.–Art, David (2011): Fortuyn versus Wilders: An Agency-Based Approach to Radical Right Party Building. *West European Politics*, vol. 34., no. 6., 1229–1249.

- Mansergh, Lucy–Thomson, Robert (2007): Election Pledges, Party Competition, and Policymaking. In: *Comparative Politics*, vol. 39., no. 3., 311–329.
- Meguid, Bonnie M. (2005): Competition between unequals: The role of mainstream party strategy in niche party success. *American Political Science Review*, vol. 99., no. 3., 347–359.
- Meyer, Thomas M.–Miller, Bernhard (2013): The niche party concept and its measurement. *Party Politics*, vol. 21., no. 2., 259–271.
- Minkenberg, Michael (2001): The radical right in public office: Agenda-setting and policy effects. *West European Politics*, vol. 24., no. 4., 1–21,
- Moury, Catherine–Fernandes, Jorge M. (2016): Minority Governemnts and Pledge Fulfiment: Evidence form Portugal. Government and Opposition, DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/gov.2016.14>. Letöltés ideje: 2016. 12. 01.
- Moury, Catherine (2011): Italian coalitions and electoral promises: assessing the democratic performance of the Prodi I and Berlusconi II governments. *Modern Italy*, vol. 16., no. 1., 35–50.
- Naurin, Elin (2014): Is a Promise a Promise? Election Pledge Fulfilment in Comparative Perspective Unisng Sweden as an Example. *West European Politics*, vol. 37., no. 5., 1046–1064.
- Róna Dániel–Sörös Anett (2012): A kuruc.info nemzedék. Miért népszerű a Jobbik a fiatalok között? In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók, 2012*. Belvedere, 113–156.
- Róna Dániel (2016): *A Jobbik-jelenség. A Jobbik Magyarországért Mozgalom térnyerésének okai*. Budapest, KUK Könyv és Kávét Kft.
- Royed, Terry J. (1996): Testing the Mandate Model in Britain and the United States: Evidence from the Reagan and the Thatcher Eras. *British Journal of Political Science*, vol. 26., no. 1., 45–80.
- Rovny, Jan–Edwards, Erica E. (2012): Struggle over Dimensionality Party Competition in Western and Eastern Europe. *East European Politics and Societies*, vol. 26., no. 1., 56–74.
- Schain, Martin A. (2006): The extreme-right and immigration policy-making: Measuring direct and indirect effects. *West European Politics*, vol. 29., no. 2., 270–289.
- Siegelman, Lee–Buell, Emmett H.–Buell, Emmett H. Jr. (2004): Avoidance or Engagement? Issue Convergence in U. S. Presidential Campaigns, 1960–2000. *American Journal of Political Science*, vol. 48., no. 4., 650–661.
- Soós Gábor–Körösényi András (szerk.) [2013]: *Az tették, amit mondtak? Választási ígérek és teljesítések, 2002–2006*. Budapest, MTA TK PTI.
- Soós Gábor (szerk.) [2015]: *Ígéret, felhatalmazás, teljesítés. Választási programok és kormányzati megvalósításuk, 1998–2010*. Budapest, MTA TK PTI.
- Thomson, Robert–Reyed, Terry–Naurin, Elin–Artés, Joaquín–Ferguson, Mark–Kostadinova, Petia–Moury, Catherine–Pétry, François (2014): Explaining the Fulfillment of Election Pledges: A Comparative Study on the Impact of Government Institutions. *American Political Science Association (APSA) Meeting in Washington*, 28–31 August 2014.
- Wagner, Markus (2011): Defining and measuring niche parties. *Party Politics*, vol. 18., no. 6., 845–864.
- van de Wardt, Marc (2015): Desperate Needs, Desperate Deeds: Why Mainstream Parties Respond to the Issues of Niche Parties. *West European Politics*, vol. 38., no. 1., 93–122.
- Williams, Michelle Hale (2006): Is the Radical Right Making Noise or Changes? In: uő: *The Impact of Radical Right-Wing Parties in West European Democracies*, New York, Palgrave, 4–9.